

november 2021

Inktzwammen in de boomgaard van Paleis Soestdijk. Een recept om schrijffinkt te maken van de inkt van deze zwam is [hier](#) te vinden. Foto vrijwilligersgroep kwekerij/boomgaard

Agenda

- **Maandag 1 november**, **vogeltellingen** bij de Vitensplasjes aan de Westdijk Bunschoten, 09.00 tot 10.00 uur, onder leiding van Wim Smeets. Opgeven per e-mail bij wsmeets.foto@gmail.com, vertrek 08.45 uur vanaf de parkeerplaats naast Bachlaan 111.
- **Vrijdag 5 en zaterdag 6 november**, **Natuurwerkdag** door het hele land, geef je op via [www.natuurwerkdag](http://www.natuurwerkdag.nl). O.a. in het Soesterveen, bij scouting Baarn en Kozakkenput Huis ter Heide.
- **Zaterdag 6 november**, **vogels kijken** bij de Zwarte Noord, tussen Eemdijk 128 en 130 in Eemdijk, 09.00-10.00 uur onder leiding van Hayo Nijenhuis.
- **Zondag 14 november**, **wandeling** Utrechts Landschap over De Paltz in Soestduinen, 14.00 uur, verzamelen bij het toegangshek van het Landgoed De Paltz aan de Van Weerden Poelmanweg (N413) in Soestduinen. Parkeren kan op de parkeerplaats aan de overzijde van de ingang (de Bergjes).
- **Zondag 21 november**, **Boerderijenwandeling** Laag Hees, start 14.00 uur op parkeerplaats bij voetbalvereniging Hees, Verlengde Oude Utrechtseweg (hoek Insingerstraat-Wieksloterweg) in Soest. Opgeven mag op wandelingen@ivn-eemland.nl

IVN wint Prins Bernhard Cultuurfonds Prijs

● IVN Natuureducatie is de trotse winnaar van de Prins Bernhard Cultuurfonds Prijs 2021. Live in het NOS Radio 1 Journaal verraste directeur Cathelijne Broers van het Prins Bernhard Cultuur Fonds in het Amsterdamse Vondelpark IVN-directeur Jelle de Jong. Volgens de jury van de prijs heeft IVN in coronatijd, waarin de natuur voor veel mensen een belangrijke positie innam, haar meerwaarde bewezen. Aan de prijs is een bedrag verbonden van € 150.000,- De prijs zal op 16 november tijdens een feestelijke ceremonie worden uitgereikt. Lees meer via <https://www.ivn.nl/nieuws/ivn-natuureducatie-wint-prins-bernhard-cultuurfonds-prijs-20>

Tentoonstelling De Botanische Revolutie

● Tot en met januari 2022 is in het Centraal Museum Utrecht de tentoonstelling De Botanische Revolutie te zien. Kunstenaars roepen op onze relatie met de natuur radicaal anders vorm te geven. IVN Cursushuis maakte in opdracht van het museum een e-learning bij deze tentoonstelling. Bekijk de e-learning [hier](#).

Najaarsonderhoud Vebowand succes

Wim Smeets

● Het **najaarsonderhoud** aan de Vebowand Bunschoten is zaterdag 9 oktober een groot succes geworden. Maar liefst 14 vrijwilligers uit Putten, Nijkerk en Bunschoten waren om 9 uur present. 9 Personen gingen gekleed in waadbreek in de Rengerswetering om de nestgangen volledig dicht te stoppen met speciaal vulzand en daarna de nestgangen af te sluiten met kunststof afdekkoppen. Vanaf de kant werden zijn telkens van emmers nieuw zand voorzien vanuit de grote vulzandzakken. Om kwart over tien was er een kleine pauze met koffie, thee en verse Jan Hagel. Daarna ging iedereen weer opgewekt aan het werk.

● De afspraak vooraf was dat er tot half twaalf gewerkt zou worden, maar tegen tijdstip moest er zeggen en schrijven nog maar 1 vak van 20 nestgangen worden gevuld. Met zes mensen werd er in een razend tempo aan gewerkt en even later was de klus geklaard. Daarna gereedschappen opruimen en meenemen. Tegen 12 uur was de wand verlaten en waren er nog wat mensen die walnoten gingen zoeken en verzamelen.

● Ik had er vooraf niet op gerekend dat de klus deze dag klaar zou komen en had al een reservedatum afgesproken. Dat hoeft nu niet meer. De wand ligt er nu rustig bij tot half maart. Dan worden de vakken tegenover de kijkwand van afdekkoppen ontdaan en kunnen de oeverwaluwen komen om er weer te nestelen.

Met waadbreeken aan maken de vrijwilligers de nestgangen schoon.

Wandeling door Laag Hees en zijn boerderijen: een mysterie in Soest

Piet van Dijk

● De laatste jaren staat in het najaar steevast de Boerderijenwandeling op het programma van het IVN Eemland. Dat is tot nog toe een zeer goed bezochte wandeling langs oude boerderijen in het gebied Laag Hees. Zelfs op regenachtige en koude zondagmiddagen trok de Wandelwerkgroep toch altijd nog zo'n 30 wandelaars. Op zondag 21 november 2021 is de eerstvolgende wandeling.

't Kleihuis, ook wel gespeld als Kleyhuys. In 1903 liet Sophia Staal een schuurtje hier afbreken en vervangen door een woning.

● Het is een gebied met een boeiende cultuurhistorie. Juist in dit gebied zijn menselijke activiteit en natuur zeer met elkaar verbonden. En het landschap heeft, juist in de herfst en winter met zijn donkere avonden, iets mysterieus. Iets oers. De veertiende-eeuwse ontginningspatronen zijn er nog aanwijsbaar en de stichting van het bos en de boerderijen bepalen nog steeds het landschap. Als je hier loopt, is het moeilijk je te realiseren dat we hier in de dichtstbevolkte provincie van Nederland. Eerder waan je je in de Achterhoek.

● Eigenlijk zou je de wandeling ook Boerderijenwandeling Laag Hees kunnen noemen. Want dat is het gebied waar de wandeling doorheen gaat en sinds 2005 zo (weer) heet. In de volksmond staat het nog bekend als Pijnenburg, maar het landgoed is al decennia lang niet meer in het bezit van de eigenaar van landgoed Pijnenburg. Het kent nu verschillende eigenaren: de gemeente Soest, verzekeringsmaatschappij asr, Jean Meerts, de Ewijckshoeve en Natuurmonumenten.

● De invloed van de mens is hier erg groot. Dat is te zien aan de rechte lanen, de bomen die in rijen zijn geplant, de aangelegde paddenpoelen en voederplaatsen voor reeën. En je treft hier een scala aan vogels aan, zoals de havik, de boomvalk en vooral de buizerd. En bosuilen, die bijdragen aan het mysterieuze gevoel dat je bekruipt als je hier woont.

De Pijnenburgerlaan loopt door het gebied. Foto's PvD

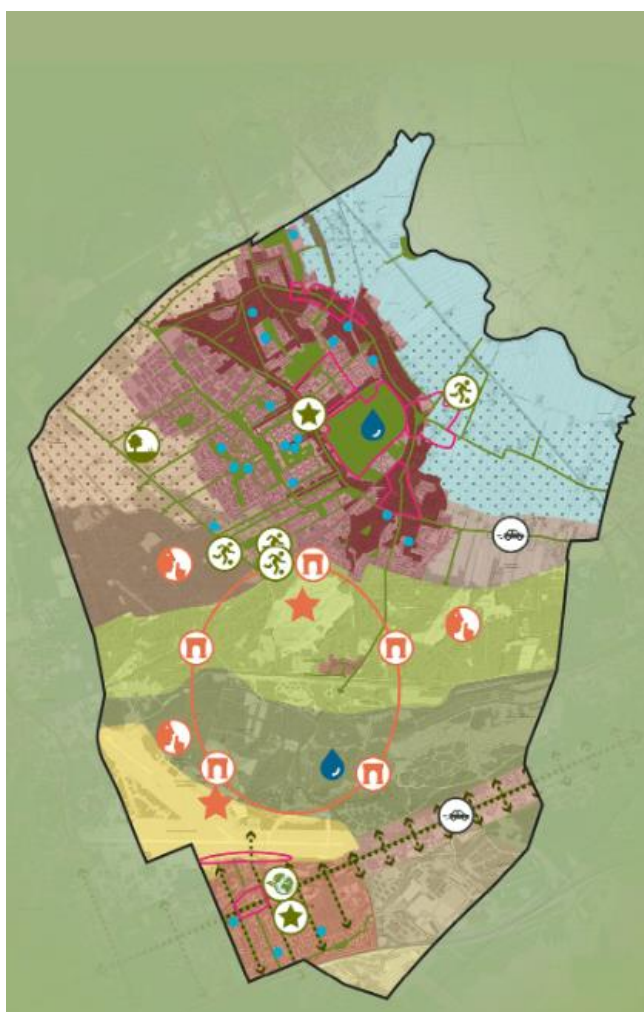
De Gerritshoeve uit 1849 aan de Wieksloterweg valt net buiten de wandelroute. De boerderij heet nu Wijkerhoek.

Piet van Dijk

- Het IVN Eemland heeft een uitgebreide inspraakreactie naar de gemeente Soest gestuurd over de [ontwerp-Omgevingsvisie](#) 'Stap voor stap ver komen' die de gemeenteraad in juli heeft voorgelegd aan de bevolking. De inspraak is zelfs tweemaal: we hebben een gezamenlijke inspraakreactie van [De Herenboeren Soest](#) en [De Willemshoeve in Soest](#) ondertekend, plus een gezamenlijke reactie van de [Natuur en Milieufederatie Utrecht \(NMU\)](#), [Natuurmonumenten](#), [Landschap Erfgoed Utrecht](#) en het [Utrechts Landschap](#).

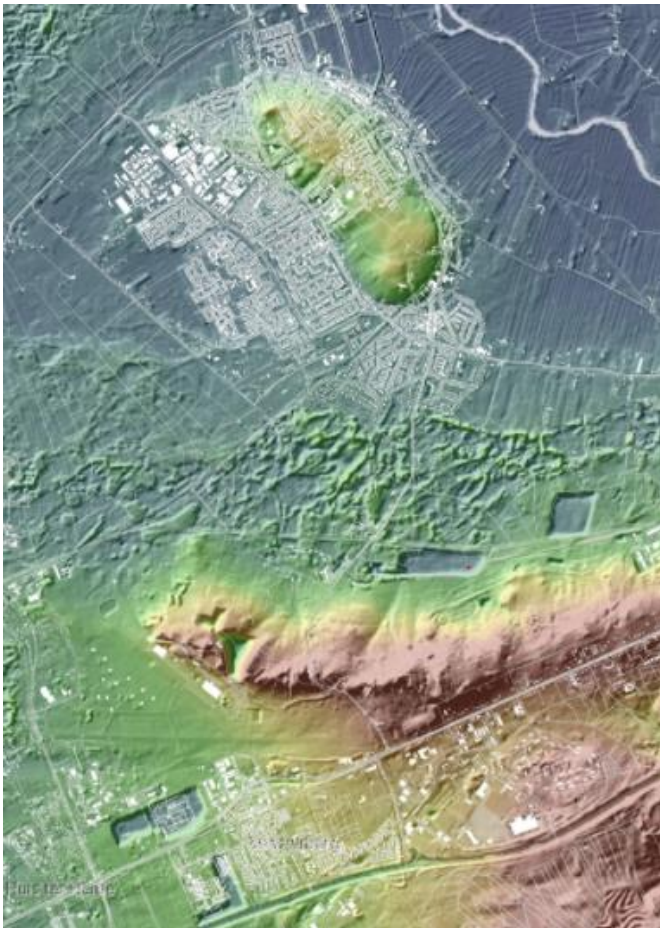
- Wat is een Omgevingsvisie? Elke gemeente, provincie en waterschap moet zo'n visie maken vanwege de nieuwe Omgevingswet. Die is al in 2015 door de Tweede Kamer en in 2016 door de

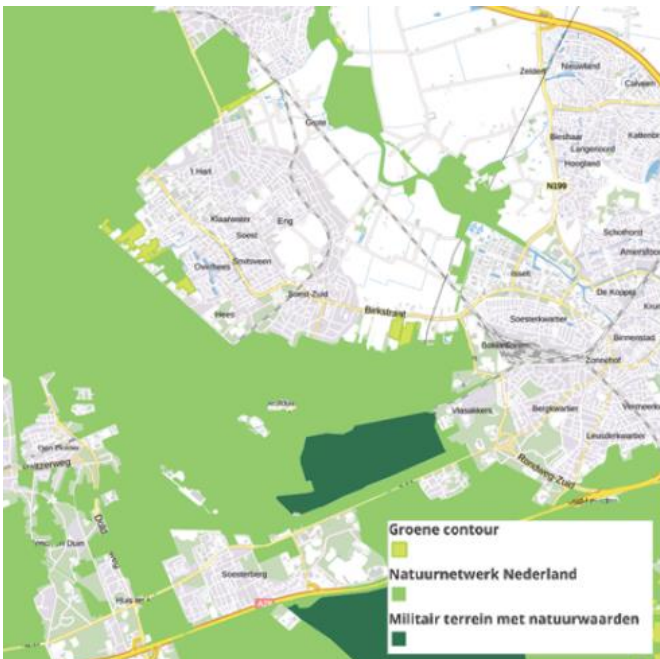
Eerste Kamer vastgesteld. De [inwerkingtreding](#) is al een paar keer uitgesteld, maar het staat nu wel vast dat dat op 1 juli 2022 is. De reden is dat de diverse overheden enorm veel voorbereidingstijd nodig hebben om een visie te kunnen maken.

- De Omgevingswet is een samenvoeging van talrijke regels over water, lucht, bodem, natuur, infrastructuur, gebouwen en cultureel erfgoed. Populair gezegd legt de gemeente Soest in grote lijnen vast hoe de gemeente zich tot het jaar 2040 dient te ontwikkelen. Daarbij gaat het niet alleen om huizen, wegen en bedrijven maar ook om [behoud van polder, duinen, bos en akkers](#). De kwaliteit van milieu en water en nieuwe energiebronnen komen ook aan bod.

- Deze [visiekaart](#) (achter deze link vindt u de uitleg) geeft een beeld van wat er speelt. Voor het IVN zijn vooral de groene gebieden (donkergroen: de Eng, dorpsgroen, lichtgroen: de duinen, grijsgroen daaronder: de Utrechtse Heuvelrug) van belang.

Op deze hoogtekartaat zijn prachtig de hoogteverschillen zichtbaar. Hoe blauwer, hoe lager, daarna komen groen (de Eng), geel en bruin (het hoogst). Onderin ligt Soesterberg. De berg tussen Soest en Soesterberg is hier mooi te zien, een uitloper van de Utrechtse Heuvelrug. Bron: Omgevingsvisie gemeente Soest

Soest heeft een unieke positie: het wordt bijna helemaal omringd door het Natuur Netwerk Nederland. De Groene Contour geldt voor gebieden die het NNN ondersteunen.

Lichtblauw is de polder, bruingrijs (linksboven) is de Laagte van Pijnenburg.

- De Omgevingsvisie bevat zeer **interessante gegevens**. Bijvoorbeeld: Soest heeft per eind 2020 in totaal 46.606 inwoners van wie 7000 in Soesterberg. Er zijn 20.953 woningen. Er zijn bijna 18.500 arbeidsplaatsen. Ook staat per wijk aangegeven wat de demografische opbouw is. Zelfs het aantal instappers per trein en bus per dag staan genoemd. Smullen dus voor wie van allerlei leuke staatjes houdt. Zo staat er ook een kaartje in van hittestress: waar is het het heetst in Soest.

- Door bezoekers zoveel mogelijk te concentreren op Park Vliegbasis Soesterberg en de Lange Duinen worden andere bijzondere **natuurgebieden gespaard**. Doordat een groot deel van bos en duinen in handen is van de gemeente, kan Soest hier goed op sturen. Met de komst van de fietsbrug over de Eem is ook het recreatieve verkeer in de polder toegenomen.

- Bij Soesterberg is de Utrechtse Heuvelrug het breedst. De polder tot aan de A1 ziet Soest als een **alternatief voor de drukte** in de bossen en de duinen. Duurzame op de lokale consument gerichte landbouw, is de basis voor de toekomst. Soest ziet hier mogelijkheden voor meer natuurontwikkeling, bijvoorbeeld met zwemplekken langs de Eem of kleine plukbossen. Zoals bekend komt er op de grens van Amersfoort en Soest, langs de A.P. Hilhorstweg/Melksteeg een natuurgebied als compensatie voor de aanleg van de westelijke rondweg in Amersfoort.

- Behoud en kwaliteitsverbetering van het groen zijn belangrijk, maar Soest ziet ook overlast van **verkeersgeluid en houtstook** een punt van aandacht. Het ideaalbeeld voor 2040 is: het is veel stiller in de kernen en ook schoner, onder meer door meer elektrisch verkeer. Ook bedrijven gaan schoner en stiller werken dan momenteel. Soest verwacht ook meer recreatief verkeer op de Eng en in het gebied De Birk.

Zicht op de Kerkebuurt in Soest, een beschermd dorpsgezicht op de overgang van dorp naar polder. Bron: Omgevingsvisie Soest

Wat is nu de kritiek van het IVN Eemland en haar partners op het plan?

- Die komt er in grote lijnen op neer dat we **veel zaken missen** in de Omgevingsvisie. Er worden, vinden IVN en andere organisaties **weinig belangrijke keuzes** gemaakt, de doelen zijn algemeen, we missen een aantal concrete keuzes.
- Zo wordt **geen natuurdoelstelling** geformuleerd. Zo staat er nauwelijks iets in over het Natuurnetwerk Nederland (NNN), laat staan dat Soest weet dat in 2027 de doelen daarvoor gehaald moeten worden. Is er wel genoeg aandacht voor behoud van het NNN, dat onder druk staat door klimaatverandering, stikstof, verdroging etcetera, zo vragen wij ons af. Daar staat vrijwel niets over in.
- Het lijkt er op alsof de gemeente **niet wil kiezen waar woningbouw** moet plaatsvinden. Wij vragen de gemeente om per gebied niet alleen de doelen verder te concretiseren, maar ook duidelijk te zijn wat er wel of niet mag. We maken ons zorgen of woningbouwlocaties niet in strijd komen met natuurwaarden, zoals in het Soesterveen.
- Gaat het over natuur, dan gaat het **vooral over recreatie** en bijvoorbeeld niet over ecosystemen en biodiversiteit. Maar een goede visie op de recreatiedruk en het effect op de natuur ontbreken. De visie gaat ook niet in om **nieuwe fenomenen** zoals het zwemmen in de Eem en het drukker wordende hondenlosloopgebied in de Lange Duinen.

- Alleen over het Soesterveen staat dat er bescherming en versterking nodig is, maar niet voor andere belangrijke gebieden als Park Vliegbasis. Er staat niet in dat **de vliegbasis een belangrijk bijengebied** is omdat daar tweederde van alle bijensoorten voorkomen.
- We zien verder graag dat er in de Omgevingsvisie ook aandacht komt voor **educatie** en de rol van de gemeente in het creëren van draagvlak voor natuur- en klimaatmaatregelen.
- Wij delen de visie dat er in de **randzone** (aan de polderkant) meer mogelijkheden zijn voor recreatie dan nu het geval is. Herstel van de oorspronkelijke (elzen)singels, voedselbossen en wandelpaden passen in dit gebied.
- Samen met de Herenboeren en De Willemshoeve pleiten we voor meer aandacht voor duurzame ketens in de **landbouw**, gericht op de lokale consumentgerichte landbouw en dat niet alleen in de polder.

Wim Kok popt tamme kastanjes op de laatste open dag. Foto PvD

Beeld van de bloementuin. Foto's vrijwilligers IVN

Kwekerij/boomgaard tegenover het Paleis gaat de winter tegemoet

Wim Kok

- Met een wisselende groep van minstens 16 vrijwilligers ontwikkelen we de kwekerij/boomgaard tegenover Paleis Soestdijk tot een **educatieve tuin met steeds meer natuurwaarden**. Er ligt een accent op duurzame teelt van voedsel en bloemen.
- Dit jaar zijn er ondanks coronamaatregelen toch nog **13 open dagen** gehouden. Het aantal bezoekers varieerde flink, van ongeveer 70 bij matig weer tot minstens 400 tijdens onze laatste prachtige open dag op zondag 24 oktober. Met hulp van IVN-leden zijn er leuke activiteiten georganiseerd. We zijn regelmatig in het nieuws geweest.
- Met de **verkoop** van plukbloemen en wat groente, fruit en noten hebben we dit jaar €1062,- verdiend. Zachte prijsjes leiden toch tot een zeer mooi eindbedrag. Dit wordt geheel geherinvesteerd in de kwekerij. Daarnaast is er nog een subsidierestant van ongeveer 400 euro. In november/december zullen we daarvan (fruit)bomen en struiken gaan planten.
- In november voeren we als IVN ons jaarlijkse **evaluatiegesprek** met het Paleis. We hebben zeer goede contacten en hopen onze gebruikersovereenkomst meer continuïteit te geven.
- Inmiddels hebben we samen met het Paleis op locatie kennis gemaakt met onze toekomstige burens, de **Herenboeren Willemshoeve**. Dit was zeer plezierig, we worden ongetwijfeld goede burens die elkaar gaan versterken. In het gebied zullen de natuurwaarden toenemen. En er komen nog meer mogelijkheden voor **educatie**.
- Per 1 januari komt er bij de huidige kwekerij **een stukje grond bij**. Het betreft het achterste (nog ongebruikte) vak tussen beukenheggen van ongeveer 2000 m². De totale grootte wordt dan iets meer dan een hectare. Samen met het Paleis gaan we nadenken over de inrichting.
- In het nieuwe seizoen komt er een andere imker, namelijk Mirjam Stolk uit Baarn. Het worden weer 2 bijenkasten. Als IVN-lid wil Mirjam ook graag meehelpen met educatie.
- Er is genoeg te doen om het steeds mooier te maken. Komende winter gaan we met de vrijwilligers planten, snoeien, nieuwe takkenril maken, bodem bedekken en plannen maken voor het nieuwe jaar. We willen weer veel open dagen organiseren met educatieve activiteiten voor jong en oud. Hopelijk doen IVN'ers weer met ons mee. Wees welkom.

Hennie aan het werk.

Weetjes over de herfst

Piet van Dijk

● Het woord herfst is afgeleid van het Oudnederlandse *heruist* dat uiteindelijk uit het gereconstrueerde Proto-Germaanse *harbusta* is ontstaan. Daarmee is het Engelse woord *harvest* (oogst) een cognaat (woord met dezelfde herkomst als een ander woord in dezelfde of een andere taal). De exacte oorspronkelijke betekenis van *harbusta* is niet bekend, wel is dankzij cognaatvergelijkingen met verwante Indo-Europese talen duidelijk dat het verband houdt met **plukken, snijden en snoeien**. Bron: *Etymologisch woordenboek van het Nederlands*

Herfst op De Paltz. Foto Bert van Ee

Herfst op Groeneveld.
Foto Dick Nagelhout

● Herfst wordt wel beschouwd als een van de **moeilijkste rijmwoorden** in de Nederlandse taal. Twee pogingen om toch op herfst te rijmen zijn:

Drs. P: *'De burens waren grimmig, zijn ouders diep gegriefd. En onder zijn collega's was hij ook al niet geliefd. De oude juffrouw Zomer, baas Voorjaar, meester Herfst. Ze riepen driewerf schande, juffrouw Zomer het driewerf.'*

Oorspronkelijk van cabaretier Marcel Verreck maar later geclaimd door Drs. P., en vaak toegeschreven aan Ivo de Wijs en Pieter Nieuwint is deze: *'In de winter en de herfst, Zijn bejaarden op hun sterfst.'* Bron: *Genootschap Onze Taal*

● Rond 21 september begint de **astronomische herfst**. Rond 23 september staat de zon precies boven de evenaar waardoor dag en nacht overal op aarde even lang duren. Daarom begint de herfst meestal op 22 of 23 september. Officieel loopt de herfst van 21 september tot en met 20 december. Dit jaar is de herfst begonnen op 22 september om 21.21 uur. Bron: *Wikipedia*

Kleverig koraalzwammetje in het Paardenbos. Foto Dick Nagelhout

● Voor de weerkundigen begint de **klimatologische herfst** op 1 september. Volgens de **klimatologische** indeling is de herfst al op 1 september begonnen en duurt het seizoen tot met 30 november. Dat is vanwege praktische en internationale afspraken. De Societas Meteorologica Palatina is één van de eerste internationale weerorganisaties. Deze organisatie besloot in 1780 om steeds drie opeenvolgende kalendermaanden als één seizoen te beschouwen. Bron: *KNMI*

● Alle lang levende houtgewassen **verliezen hun blad** en vormen nieuw. Ook onze naaldbomen behouden hun blad (naalden) niet voor onbepaalde tijd. De den verliest ze na 2 of 3 jaar, de spar na 7 tot 10 jaar. Zelfs onder de gelijkmatige klimatologische omstandigheden van het tropisch regenwoud werpen de bomen na bepaalde tijd hun blad is. Alleen is dit, samen met de vorming voor nieuw blad, een

voortdurend proces zodat het in het beeld van een naaldbos nauwelijks te merken is. De larix verliest wel elkaar jaar zijn naalden. *Bron: Natuur van maand tot maand, dr. Michael Lohman*

- De gele verkleuringen in de herfst komen tot stand doordat eerst alleen de groene bladkleurstof, het **chlorofyl**, wordt afgebroken. De afbraakproducten worden door de vaatbundels afgevoerd en in de vorm van reservestoffen gedeeltelijk in het hout en gedeeltelijk in de wortels worden opgeslagen. De ook in het blad aanwezige **carotenoïden** (kleurstoffen) blijven achter en geven het blad de kleur. Het rood kleuren van het blad komt daarentegen tot stand doordat het celsap door **anthocyanen** (een ander soort kleurstoffen) wordt gekleurd die in hoofdzaak blauwe, violette of purperrode tinten veroorzaken. De bruine verkleuring van het blad is het gevolg van het voorkomen van in water oplosbare bruine kleurstoffen na afsterving van het blad. *Bron: Natuur van maand tot maand, dr. Michael Lohman*

- **Bladval** is typisch iets voor loofbomen. Ze verliezen hun bladeren om zichzelf te beschermen tegen uitdrogen. Bomen nemen met hun wortels water op en verdampen dit vervolgens via de huidmondjes in de bladeren. In de herfst en winter wordt het voor de boom echter steeds moeilijker om water op te nemen. De wortels kunnen bij lagere temperaturen minder makkelijk water opnemen, daarnaast kan het water in de bodem bevroren zijn. Als de boom gewoon door zou gaan met verdampen alsof er niets aan de hand was, zou hij kunnen uitdrogen. Om minder te verdampen moeten de bladeren er in de herfst dus af. *Bron: Nature Today*

- Twee stoffen, zogenaamde **plantenhormonen**, spelen bij de bladval een belangrijke rol: **auxine en abscisinezuur**. Beide stoffen worden door de plant in de bladeren aangemaakt. Abscisinezuur zorgt voor de vorming van een kurklaagje tussen blad en steel. Auxine verhindert juist de vorming van een kurklaagje tussen de tak en de steel. Dit kurklaagje zorgt voor het afvallen van de bladeren en zorgt er ook voor dat de boom niet uitdroogt. *Bron: Nature Today*

- De productie van deze twee plantenhormonen is afhankelijk van daglengte en temperatuur. Als de dagen korter en kouder worden, maken de bomen minder auxine aan, terwijl in oudere bladeren meer abscisinezuur wordt gemaakt. De **vorming van het kurklaagje** in bladeren door abscisinezuur wordt dus in de herfst niet meer tegengehouden door auxine. Als het kurklaagje eenmaal is gevormd verbinden alleen de nerven de bladsteel en de tak nog echt. Deze verbinding is echter te zwak voor het gewicht van het blad. Dat breekt uiteindelijk af onder zijn eigen gewicht, soms versneld door andere krachten zoals wind en regen. *Bron: Nature Today*

Ijshaar, een schimmel op een dood stuk hout in Laag Hees. Foto Piet Huisman

